

TREĆE OKO

1.

Vi ga istiskujete
Ali ono se gura
Eto vam ga u nosu
Svrbi!
Mora da svrbi!
Ispituje količinu dima u njemu
Budište spokojni
Na sledećoj stanici
Naseliliće vam štikvu
Nije mu do postelje
Njega zanima kakva je tamo klima
A onda učiniće još jedan napor
Prestaće da vas gnjavi
Valjuškaće se po vašoj javi

2.

Sada vam je negde između grla i pluća
Teško mu je
Pretpostavlja vaš jednjak bari
Ko će sve to da prebroji
Ko da svari!
U podnožju dalekih brda
Vijaju se ptice
Gamižu bube
Čuju se trube
Dabome njemu je do toga stalo
To što se tu našlo
Ne treba shvaćati krivo
Ono je sivo!

3.

Vraćajući se iz lova
Penje se na poemele oluke
Opet počinje sve iznova
Tu vam je na domaku ruke

ČULNA ŽABA

Ona oštiri svoje zube
Ona oštiri svoje uši
Ona traži svoje mesto
U daljini podnebesnoj
Kre-ke-ke-ke!
Pokazuje svoju njušku
Al u tome je cela stvar
Ona treba sad da čuti!

MOŽDA BOKOR MOŽDA SAVLADIVANJE

Možda bokor možda savladivanje
Možda biskvit možda kakva druga drangulija
Ali to mora da liči na jednog malog cmizdravca
Ali to mora da liči na jedno budno oko
Ali to mora da liči na pogled s visine
Na stenu na krv
Na moju babu
Na uvelo lišće
Na Prevera na slamaricu
Na tigana
Na kajganu
Možda jahanje možda žute žitne zvezde
Možda koliba od burjana
Možda mešavica zaklana
Ali sve to mora da liči na papagaja u priči
Ali sve to mora da liči na ovu noć
Na hrabrost na tik-fak safa
Na moju postelju
Na moje zidove na moja vrata

PUŽ

Kakav pesnik! Konačno mali demijurg
Koga mogu naslikati
Da se sporazumemo on pokreće moja stopala
Stalno misleći da je na izložbi

REČI REČI REČI

Zvonimiru Golobu

Reči reči reči dokle će to da traje
Zar moramo da psujemo onoliko koliko i volimo
Ne štedeći ni sebe ni druge da bismo rekli ljubav
Zar moramo da kažemo izmerimo svoje moći kao polje
Ljubav je i marmelada naša slava je u čaši boze
Zar moramo da kažemo bljujmo vatru da bismo videli bolje
Marija Magdalena se prodaje a trebalo bi da čuva koze
Reči reči reči šta je to što čine moje ruke
Hiljade konja trči žalom na svakom po jedna zvezda
Hiljade zvezda leti nebom na svakoj po jedan konj
Idem idem idem a za mnom ne ostaje ništa
Bilo šta rekao osećam se stotruko teže
Bilo šta rekao opet su u pravu drugi
Reči reči reči ima li još buba koje treba ukloniti
Ima li još nepozobanih trnjava da li su ptice gladne
Na krovove koliba pada linje kamenje puca od zime
Verujem dakle postojim ali ja nisam policajac
Moja snaga počinje da klone ja govorim u svoje ime
Danas više vredi jedno najobičnije govno
Od svih pobuda koje oživljavaju ova slova pusta
Igla služi da bi se njom ušilo dugme a ne usta!

RUE DU DRAGON

Ne okrećite se to je tek jedan kamičak
Sve se može zbrojati
Jedan dva tri četiri ...
Trava miče tek posle broja 40
Voda se ljeska tek posle broja 100
To je tek jedan kamičak kažem
Većar duva s onu stranu
U krošnjji je grlica
Ne okrećite se to je tek jedan brodić
Na kojem se kvarcuju zolje
Sve se može zbrojati
Jedan dva tri četiri ...
Ptice poleću tek posle broja 40
Većar duva tek posle broja 100
Negde pri dnu vidika
Bele se grlice i lampioni
S likom beduina
Židovi i dalje liče na kulise
Na svakom po jedna aždaja
Vreme se meri metrima od zrakova
Jedan dva tri četiri ...

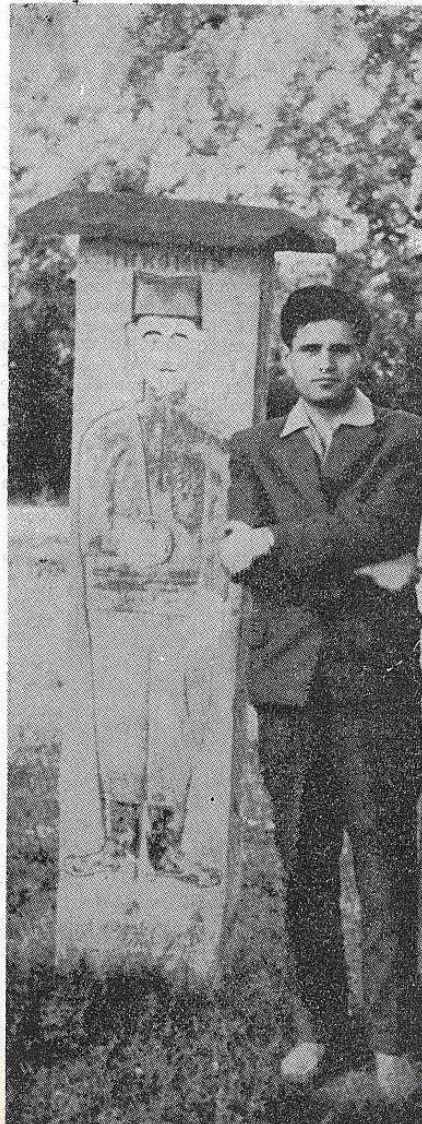
GROMOVI MILA RASCEPLJEN HRAST MIRIŠE

Gromovi mila rascepljen hrast miriše
Zvona učuhala detlići se skrili
Za tren samo li dole će pasti zreli plod
Puhovi mila lišće pod nama
S onu stranu tone sunce
Pođimo u goru zapalimo vatru
Sačuvajmo u uhu ono što niko ne ču
Gromovi mila rascepljen hrast miriše

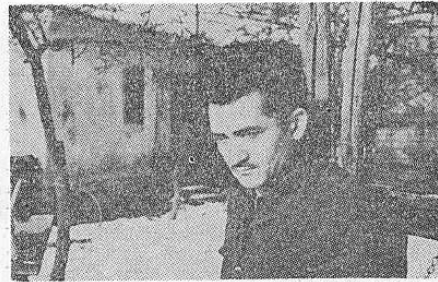
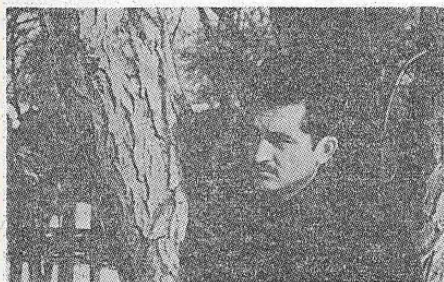
MOJE MALO UVENCE

Moje malo uvence našao sam ga u pesku
Ponovo se isteže kao lastiš
Primorava me da čutim
Kako da ga opišem vazduh izlazi iz njega
Nije ništa izgubilo od svoje čvrstine
Može se naduvati
Evo u nekoliko reči
Prislonjeno uz drvo s otkucanjima detliča
Računa kao s otvaranjem brega prema suncu
Prislonjeno pak uz kamen
Uobražava dvojstvo s divljim kozama i maglom
Nečuvano! To uvo me da pređe preko vode
A da pritom pada i stiče svuda

RADE TOMIĆ

srboljub mitić

poema o smrtonosnoj samoći

1.

(uvodna pesma o pamćenju pevača)

Iza mene kamenje zgrmljeno i trave spepeljene
Hiljadu besnih sunaca se rasprsnulo iza mene
Dok sam posrtao dok su me klale lude žene
Dok su me komšije ujedale kao razjarene

Životinje i oranica me ljulim zubima ljubila
I njičica mi za dan devet snaga ubila
Dofeturala se pesma kao zmija se upila
U moje čelo srećica me je napustila

Gladna patnja najede se golotinje i bosotinje
I propeva prokuka osmisl: sivilo samotinje
Uđe u glavu zarazi je onom stranom istine

Ošamari me precima natovari me mrtvima
Pokaza mi moj grob da me svet u očima
Zaboli bes da mi se nastani u kostima.

2.

(samoća puna pasa)

Ja samo sa psima mogu da trčim za beskrajem
Samo sa psima mogu o glad da se otimam

Glad je jedino dobra ako se poznaju psi
Ako se poznaju oči i duša pseća zgrčena

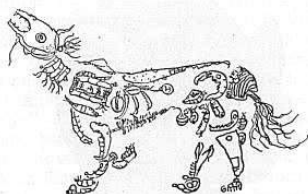
Ja samo sa psima mogu da lajem na strošno vreme
Da pregrađujem užasno proticanje vremena

U mojim snovima trče psi psi psi
Ja samo sa psima mogu da trčim za snovima.

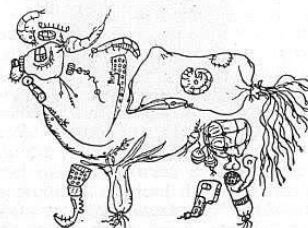
3.

(o ropšanju zlosnivača)

Ja nemam ni jedan strelovit put
I nemam ni jednu nežnu zvezdu vodilju
Ja crnu pučinu strahova mi snom
Ne mogu da premostim
A nemam trunke mudrosti da se
U sopstveni pupak zagledam
Nego kroz oči raspukle snovidenja
Nakazna sumanuto istaćem
U prostor ljuti što mi svirepe
Prste u kosti krhke seje
I u snove mi bodovima
Kandžastih zvukova zla
Slepo dobuje.

VINJETE NA 24. I 25.
STRANI: SRBOLJUB
MITIĆ

4.

(još o pevaču o krvožednim
siričevima i zlosnima)

I uvukoše se rogati snovi u moju dušu golublju
Besom okrunih zube opakih mojih i bezumlju
Gluve zemlje — pesmi ne smetaše da me u rublju
Konopljanom dobro davi i da mi pravdu najdublju

Krivdom kaže — otađa srećopojke pesme me traže
Daleko iza mene a komšiluk se prenamaže
Da sa tri mafore laži ludilo moje dokaže
I kamenovaće me ubiće me kad se prilika ukaže

Ako ih ne preduhitri ova goropadna istina
Zasela iza čela ova vrtoglava suština
Morna patnja nasleđena opaka dedovina

Možda ću im umaći ako okrilatim na krstu
Ako se dodirnuta tajna kaže mom kažiprstu
Možda ću da dočepam pesmu rodnu i čvrstu.

5.

(o hiljadustotom zlosnu)

Oko mene kamenje crno
I siva nebesa gola
I ogorelo drveće
I zemlja žitka
I voda gusta kao smola

Oko mene za večnost u krug
Beznađe zinulo.

6.

(o stranputniku)

Da zaobidem sve
Brisane prostore
Opet ne bi bio prav
Moj beli drum

Da se odreknem svih
Stranputica ka snovima
Opet ne bi bio bezopasan
Moj pohod.

7.

(o avgustovskom podnevu)

Ovaj dan na mojoj glavi kao rastopljeno
Olovo ovo gluvo podne ovo raspomamljeno
Sunce opako ovo tupo vreme nenastanjeno
U mene iz mene kapije siluje me omamljenog

Prazninom polusna ulazi izlazi iz mene
Ovo vreme mrvli me uzaludnog neosušene
Suze u meni muči — lude zalelujane žene
Sasvim gole i bele utiskuje mi u snene

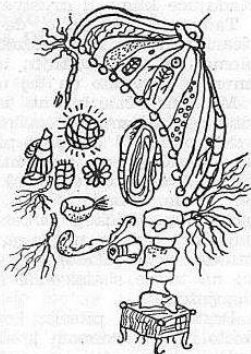
Oči ovaj dan nikako da istera svoje proklete
Vreme svoju besnu šalu duva mi kao umorno pseto
U lice ovaj beskrajni dan kroz mene kao kroz rešetko
Proliče potkopava me urva me ovo leto.

8.

(o sumanutom pitaču)

Zar nema za beskraj
Godina u krug
Ni kapi vremena
Pune mudrosti.

9.

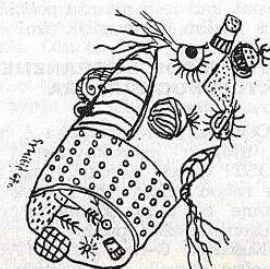
(o nevečnosti o jezi ega o istoriji bez glave)

Kao paučina kao pretrulela tkanina
Kao pepeo kao klefva s oca na sina
Nosi se nasleđuje se samo izvesna sudbina
Život podlo sladak — čvrsto kao paučina

Zato se izmišljaju bogovi i besmislice
Zato se omrznu nebo sunce i ptice
Zato stihovi čupaju kutnjake iz villice
Zato se pesnici pretvaraju u pesnice

I šta sa sivom snagom iza kosti čeone
Kad nismo životinje i razumemo negone
Zar smo se pijaniji doteturali iz vastione

Da zaboravimo PUT i samo grobove razmnožavamo
Večito iza lažnog smeha duboko da očajavamo
Podražavajući smrt jedni druge da svrgavamo.

10.

(a trebalo bi na bezizlaz)

Udarati stotinama i stotinama
Puša
Golim mozgom nasrtati godinama.

11.

(o polazištu besa)

Iza moje kosti ključne i kosti čeone
Tik uz vid nenasiiti i sasvim blizu one
Plave žile na vratu tvrde i bolne
Polaze pesme što me u bes ugone.

12.

(o maćehinstvu o nameni glave i nadi)

Obolela je neprirodna je priroda koja preobražava
Samo u pravcu smrti što se grabljivo približava
Dok se rađaju ćelije i um odrasla i nepravedna su prava
Zemlje da otme dačo u času kada uzleće glava

Da spali stasale misli kiše u trenutku plodenja
Tajne — da skrafi glavu rodnom putu na dan rođenja
Obećanu, da truljenjem obesmisli zlopatnju bogaćenja
Duše — za ludi tren da proždere sto godina rašćenja

Mudrosti — i opaka je dobrotu koja se pokorava
Kobi što bedno telo danomice ugnjetava
Strahom od prve misli do časa ukidanja prava

Mozga na prodor ka određenju ljudskog puta
A zavirićemo u BIT kroz vrata pesmom otkrivena
I očamaćemo smrt da nas ne pojede netaknuta.

13.

(o korenju bune)

Bunim se pošto MISLIM pošto sam GLAVAT
Tražim u ime zemlje i u ime plodova
Želim u ime živih i u ime grobova
Jedan svet životrajan i neopoziv. travnat

Mislim pošto sam ČOVEK pošto sam ŽIVO ČUDO
Ne mogu da ne mislim ni kad sam samo kostur
Na mrazu straha gde sve je smrtno uzaludno
Ja sam ISTINA ja sam VREME i PROSTOR.

Ja ZNAM jer KOST sam jer sam MOZAK i OKO
Jer sam čežnja jer sam slutnja stravična
Ja sam PESMA ja sam OČAJANJE DUBOKO
Ja sam SVET SVEST SVETLOST i KIČMA

Ne znam nevečnost kad znam da smrt je laž siva
Ja sam MISAO zato sam neuništiv
Ja sam TEMELJ početak ZBILJE neranjiv
Ja sam MOST ja sam BESKRAJNA PERSPEKTIVA;

13 TEATARSKIH TEZA OD A DO LJ

A FAKTA — Pozorište je zasnovano na iluziji. Ono obmanjuje svoje posmatrače da bi izazvalo kod njih umetnički doživljaj i osećanje. Na pozorišnoj sceni imitira se životno zbivanje i prikazuje kao da se dešava u životu, a ne na pozornici.

B SUPROTNOST — Realizam i slepo imitiranje života u pozorištu suprotni su njegovoj iluzionističkoj prirodi. Pozorište je prikladnije za prikazivanje imaginarnih zbivanja, nego autentičnih događaja.

C POSLEDICA — Uporno imitiranje života na pozornici dosadilo je pozorišnim posmatračima. Realistički maniri i elementi izgubili su svaku atraktivnost. Gledaoci su se otuđili od pozorišne „realnosti“, koja je obmanjivačka i patvorena.

D UTEHA — Srećna je okolnost postojanja filmske umetnosti na sadašnjem stupnju njenog razvika. Svojom prirodom i tehničkom usavršenošću film je pogodan za prikazivanje autentičnog događaja. Filmska sekvenca, i kada je rekonstrukcija ili trik, autentičnija je od pozorišne scene. Film je savšeniji, izrazajitiji i stvarniji od pozorišne predstave.

E TEZA — Farsični, groteskni i bizarni elementi u skladu su sa iluzionističkom prirodom pozorišta. Zasnovano na iluziji i obmani, pozorište ne samo da dozvoljava, već zahteva konstrukciju.

F PUT — Dramsko delo i predstava zasnovani na elementima bizarnosti, farse ili groteske, napisani i izvedeni maštom svojih stvaralaca, odgovarajuća su reakcija otuđenosti od pozorišnog realizma, koja se javlja među gledaocima.

G NOVI MOMENAT — Pozorišni gledalac je pasivan. On meditativno preživljava predstavu, ali u njoj ne učestvuje. On je samo posmatra i odnosi se ne kao sudeonik, već kao sudija. Jedan od ciljeva modernog pozorišta je i aktivizacija posmatrača. Ona se eksperimentalno postiže provokacijom. Isprovocirani gledalac koji se meša u predstavu nije više posmatrač, već postaje aktivni učesnik.

H NOVA POSLEDICA — Svi gledaoci nisu umetnici. Provokacijom i „uvlačenjem“ gledalaca u predstavu stradaju elementi umetničkog. Umetnost se učesćem isprovociranih posmatrača demokratizuje, jer se daje mogućnost svima da je kreiraju, ali ona se rasplinjava zbog nejednakih i nedovoljnih umetničkih predispozicija i nadarenosti među gledaocima. Učešće gledalaca u predstavi demokratizuje i ugrožava umetnost, ali i deprofesionalizuje pozorište, rušeći barijere i krute odnose odeljenosti i potčinjenosti glumaca gledaocima.

I U OVOM TRENUTKU — Pozorište se bavi torturama savesti i svesti gledalaca, razobličavajući brojne tabue i slabosti, odlučno sekircirajući shvaćanja, predrasude i psihologije gledalaca i savremenika.

J SAMOUBILAČKA TEŽNJA — Smrtna opasnost se nadvila nad pozorištem. Pozorišni stvaralci nastoje da radnju na sceni u što većoj meri poistovete sa događajem u životu. Ostvarivanje ovog lepog ideala ravno je samoubistvu. To je testiranje grane pod sobom. Pozorišna evolucija nalazi se upravo na liniji smanjenja razlika između imitacije života na pozornici i pravog događaja. Put razvoja od aristotelovskog teatra uživljavanja, Brehitovog postupka otuđenja, današnje torture savesti dovodi do rušenja poslednjeg tabua — torture tela. Rušenjem ove poslednje ograde scena će se preivoriti u arenu ili ring, a predstava u boks — meč, u kojem, zna se, nema mnogo umetničkog. Pozorišna umetnost, ošamućena košmarnim kalamburim — hepeningom — koji svojim dobrim delom poseduje mane iz teze H, biće nokautirana ovim poslednjim činom. U jednom trenutku nestaje najmanje razlike između — životnog zbivanja i njegove pozorišne imitacije. Pozorišna scena biće potpuno autentična, ali neće biti pozorišna. Njena spontanost likvidiraće poslednje ostatke umetničkog.

K RELATIVNI KONZERVATIZAM — Teatar konstrukcije koji se zadržava na torturi savesti i svesti, obeležen karakteristikama iz E i F, iako u skladu sa prirodom pozorišta, suprotstavlja se njegovoj daljoj evoluciji. Insistiranje na ovim obeležjima oponira daljem razvoju, koji, napisali smo, vodi poistovećivanju imitacije i uzora, odnosno gubljenju umetničkih obeležja.

L DILEMA — Da li insistirati na konzervativnom pozorišnoj konstrukciji ili se prikloniti evoluciji koja vodi odumiranju teatra?

M REZULTATI — Već jesmo i bićemo u sve većoj meri svedoci, i donekle učesnici svojevrstne pozorišne bitke. Zbog otuđenosti publike od pseudorealističkih elemenata, konvencionalno pozorište biće bačeno u zasenak. Valjanost komada koji su napisani u realističkom stilu obezbediće mu egzistenciju, mada van žiže naših interesovanja. Prikazivanje drama nastalih u profeklam stolicama obezbedivaće uvid u kontinualni razvoj pozorišta. U središtu modernog pozorišta, koje se ne libi od eksperimentisanja i najrizičnijih poduhvata, ostaće dve struje: prva, koja nastoji da sačuva pozorište dajući mu nove oblike i karakteristike, uvodeći konstrukciju, puštajući na volju mašti, priklanjajući se bizarnim, grotesknim i farsičnim elementima; druga, koja želi da scenisku radnju učini što autentičnijom, gubeći pri tom sva svojstva umetničkog, poistovećujući se sa životom prolazom kroz faze pozorišta okrutnosti, torture tela, hepeninga. Predstavnici ovog shvaćanja dovešće svoje pozorište do kraja — usmrtili ga svojim idejama. Međutim smrt pozorišta bila bi relativna. Predstavnici teatra konstrukcije uspeće da sačuvaju pozorište ukoliko zadovolje poverenje gledalaca, a u to ne treba sumnjati. Faze, širina zahvata i intenzitet procesa odumiranja pozorišta u samoubilačkoj težnji da postane totalno autentično — dakle neumetničko — ne mogu se predvideti. Danas smo svedoci samo začelaka tokova i opredeljenja koji mogu da imaju sasvim suprotne posledice.

Dragan KLAIC

DANE STOJILJKOVIĆ

PUT

Kuda idete
dečaci i devojčice
jutro je čiko
imamo vremena

Kuda idete
ljudi i žene
podne je starče
imamo vremena

Zašto ne idete
starci i starice
veče je dete
nemamo vremena

S PROZORA MOJE SOBE

S prozora moje sobe
vidi se
polje

S prozora moje sobe
vidi se
žena u polju

S prozora moje sobe
vidi se
put koji vodi u polje

POGOĐA

Njivu poorasmo
I dođoše plice
I dogovorismo se
Ono što je ispod zemlje
Naše je
Ono što nije
Neka pokupe plice

KAD GLAD PROĐE

Rekao je da će doći u nedelju
ujutru smo se svi dali na posao
samo da spremimo dobar ručak
i bilo je pola dvanaest
kada sam ja gledao niz ulicu
ali mi majka nije verovala
posle pola sata
i ona je gledala
kada je bilo jedan posle podne
svi smo bili gladni
ali smo odlučili
da sačekamo još malo
iako nas je glad prošla
u tri posle podne smo ručali
niko ništa nije govorio
samo smo čitali

INTERVJU SAJDŽIJE BORE PETROVIČA

Kako da objasnim ljudima
siromaštvo moje leve ruke
kada na njoj ne vidim vreme
evo stojim pored izloga
sajdžije Petroviča Bore
i živim u vremenu
u kome je ona najbolji
sajdžija u ovoj varošici
i bez dugo živi na vrhu
bez konkurencije
jer je on jedini
iako se uvek žali
da mu poso baš najbolje ne ide
kaže ovde se ljudi
mnogo ne interesuju za vreme
prosto nema gde da odlaze
osim kada idu na željezničku stanicu
i nema gde da zakasne

SPOMENIK NOŽU

Dok se nož odmara
u mom srcu
onaj koji ga je ostavio
odlazi da pogleda vreme
i misli kako da sačuva
svoju kožu
tako slučaj ostavlja
moje srce
umesto spomenika nožu

ZVONIMIR MRKONJIĆ

SUB ROSA

Vrijeme koje nas snovidi: svom nepomirljivošću bijede sлагasmo se u jednostavnosti vatre. U uzajamnom kamenu pukotina nam bijaše lice a vjefar osipanja ljubav. Naše ime — tko ga je ikad doznao — pomračeno u prevratima praha, otvoreno svakom nevremenu. U bijelu smijehu gladi dolazili smo k sebi: čija li smo uskraćena hrana bili!

Po iščeznuću onih koje je život upoređivao sa zdržanom eksplozijom sunca, smri je pozlatila zabludjele. Druge je dolazak leda naprasno uzvisio u njihovoj zamiznoj gesti. One pak koje je održao prkos njihovih rana, čuvahu sakrivene u zemunicama mažući im oči lojem i izmeom. Na pragu, priljava se noć skidala do čeličnog kostura groznice, huljska se noć iskradala prerušena u njihove dronjke.

Naša nado zgrušane krvi, samoubilačko cvijeće u istini podrumā izraslo nama ususret, opominje: nestati, kao na usnama, ne previdjevši kamička, ne ugnuvši travke. Oprosti li nam san, smrt nas neće iznevjeriti.

Kuća bezdana nam se nada.

PRONALAZAČ BUDUĆNOSTI

Zidina kroz koju je prolazio korakom voštanice

kroz zamke vedrine, čelo poplava

tijelo mu, zalog vrtoglavih međa na izmučenoj zemlji ognjista

gubeći u pticama susižući se u kricima

tijelo, zidina koji tek prividno nisu jedno, i uzduh ubojiti.

kao brda pokrenuta u propst plaveti

ugljevijem profiv sna

u kamenolomu daha priča se okončava savršanim zrcalom

ZAVIJEŠTANJE

Oslijepite me ne mogu više zatvoriti oči o drugovi na granicama vidljivosti

maglena čela i odsutna jezika junaci naše nestvarnosti

odveć duboko vaša je bujica odveć jasan moj je dan

zadavite me ne znam disati do grudima izgubljenim u vjetru

zadavite me od vaših mrznom suza svirepi družu samilosti braćo rešetaka

kamo se rasprsnu kristal vaših pufova kakvi vam se to pufovi otvaraju u mesu

tko li će vas zadržati kada vas nema kad cjelivamo prazan kruh na mjestu vašeg lica

zadavite me ista nas poplava zagovara rasiuć k jasnom sljemenu vaših tijela

isto se nebo nada u glavčinama oluje

Ovog trenutka u Zagrebu najprisutniji su razgovori o kulturi i kulturnoj politici u nas: na Proširenom plenumu Gradskog komiteta SK Zagreba održanom pred kraj siječnja ove godine završena je faza razgovora na „najvišem nivou“; aktiv SKH za kulturu pri Izvršnom vijecu CK SKH objavio je svoje Teze (koje čine cjelinu s ranije objavljenom „Bijelom knjigom“) pod naslovom „Aktuelni problemi politike SK u kulturi“ i time pozvao na razgovore na daljnjim nivoima. Citajući izvratke iz svih održanih govora, kao i same Teze, čovjek ne može a da ne cijeni svijest o pravom stanju stvari, o pravoj težini problema, prisutnu kod svakog pojednog govornika; ne može a da ne povjeruje da će ipak, ipak nešto se zbiti, da još ima ljudi koji su sposobni i voljni da ovdje, danas nešto afirmiraju, nešto stvore...

U općoj atmosferi previranja i reformiranja društva napokon smo se sjetili (srećom, još uvijek ne odviše kasno) da „pitanje kulturnog života treba da uvrstimo u središte opće borbe za socijalizam“ (Telegram, 26. siječnja 1968). Koncentriranjem svekolike postojeće energije na izgradnju materijalne baze sveukupnog nadgradnji, pa tako i kulturnoj, omogućili smo radanje jednog mentaliteta, jedne etike koja sve opnavdava u ime tog ograničenog i u samoj osnovi nesocijalističkog cilja. Izgradnja materijalne baze samo što se nije pretvorila u otvorenu trku za materijalnim dobrima, trku koja je unaprijed osuđena na besciljnost i nestizanje. U toj atmosferi koja je, što je i razumljivo, nabijena odustajanjem, apatičnošću i rezigniranošću u knjigama zapisana linija kulturne politike SK (koji je zbog prirode jugoslavenskog socijalizma odbacio etatiističku koncepciju) o slobodi kulturnog stvaralaštva i stvaralačkom, dinamičnom kulturnom životu, ostala je u glavnom, želja koja bi se trebala ostvariti (upravo nekako tako, sama od sebe) negdje u „svjetlijoj budućnosti“.

Kao glavni uzrok sadašnjem stanju u kulturi posvuda je istaknuta odvojenost kulture od ostalih „društvenih sektora“, što je dovelo do podvojenosti i same kulture na onu za „više“ i na onu za „široke“ slojeve radnih ljudi, te tako i do nesrazmjera između tzv. vrhunskih dometa pojedinih kulturnih akcija i pojedinačnih ostvarenja, i po-

pismo iz zagreba

kultura u tezama

tražnje na „tržištu“. Ne upuštajući se, ovom prilikom, u poblize razmatranje stvarnog značenja tih „vrhunskih dometa“ a nitii, s druge strane u nabranjanje svega onoga što „tržište“ potražuje, zadržat ću se na jednom zaključku iz Teza koji zvuči doduše kao aksiom, ali je, čini se, neophodno nešto više o tome i oko toga govoriti. On glasi: „... jedan bi od bitnih ciljeva naše kulturne akcije (trebalo biti) radikalno podizanje kulture radnih ljudi... Radni ljudi imaju pravo na najviše kulturne vrednote koje je čovječanstvo stvorilo...“ (Ibid.) Na prvi pogled sve je jasno: kultura bi kulturnim sredstvima (tj. svojim pravim vrijednostima, a ne kompromisima), da bi ostvarila prihod (materijalnu bazu za dalju nadgradnju), trebala odgajati „tržište“, publiku, recipienta i to zapravo sa ciljem da obe „stranke“ mogu živjeti potpunim, neokrnjenim životom. Ali malo kome danas nije još jasno da se cijeli problem samoupravljanja i izjednačenja kulturnih stvaralaca s ostalim udruženim radnicima ne može više rješavati razgovorima na duge pruge, pa bili oni i najdobronamjerniji i ma da upravo blistali čisto-

ćom i razdraženošću teorijske misli kojom su vodeni.

„Zadatke u kulturi možemo ostvariti jedino ako za njih pridobijemo i na njima angažiramo kulturne stvaraoce, inteligenciju“ — kaže se u Tezama. Ipak, kulturna politika ne smije se oslanjati na takve reči stihijske prilike — i ti ljudi od kojih danas očekujemo mal-te-ne čudesa, i sami su oformljeni u ovoj i ovakvoj sadašnjoj sredini. Tzv. Wunderkinderi mogu se roditi, ali budući da vjerujemo da čovjek može i sam mijenjati društvo, a ne samo biti pasivno njime određen i uvjetovan, dužnost mam je da utječemo na „radanje“ čuda od djece — ljudi koji će biti sposobni da dalje stvaraju, kreiraju društvo. Kultuma akcija, akcija za „podizanje kulture širokih slojeva radnih ljudi“ bit će nužno akcija za revolucionirane svake pojedine ličnosti, kako bi svaki pojedinac bio sposoban da nosi svoj dio tereta samoupravljanja. A ta i takva unutarnja revolucija moguća je samo u jednoj kulturnoj atmosferi, s visoko razvijenim osjećajem odgovornosti, kada razlog za postavljanje jedne predstave neće biti (kao što je to slučaj sa zagrebačkom izvedbom „Fedre“) samo „da se to značajno klasično djelo nakon 24 godine ponovo nađe na zagrebačkoj sceni“ (režiser predstave P. Šarčević, Telegram, 29. prosinca 1967), već će postavljanje i izvođenje nekog djela imati opravdanje u svojoj suvremenosti (ne aktualnosti), svojoj relevantnosti za nas, danas, ovdje, relevantnosti za osnovne probleme današnjeg čovjeka u odnosu prema ovom, danas, našem društvu. Na takvu predstavu, ili uopće na takav kulturni događaj danas u mom gradu još uvijek čekamo. A ima nas nestrpljivih.

Ljiljana JOJIĆ

